

СРБА ИГЊАТОВИЋ

ДВЕ ПРИЧЕ

НЕЧИСТА ПОСЛА

I

Тамо, у *Лудој кући*, кафаници склепаној трудом неколико слабо залечених неимара, ову причицу је у наставцима сладио један спечени жгоља који је захтевао да га условљавају с мајсторе јер је, кобајаги, био високи стручњак димничарског заната – у оно време када су се по Београду димњаци још димили, а зна се да су у ратно доба, и под санкцијама, неки довитљивци изрезивали округле рупе у стаклу, на пенџерима, колико да се протури сулундар и нешто на бубњари приготови. Мајстор је био алав на клековачу, мада се није срамио ни да ради на погон стомаклије. Једино се свима попео на ону ствар мудрујући да ли је *брка* бољи од *зајечарског*, или је *зајечарско* за три копља изнад *брке*, и још: да ли је пиво боље када је ладно као таштина душа и може ли, у бољем друштву, да се мезети уз коцкарску салату.¹

Мајстор је, кад у себи промућка *клеку* и *брку*, тврдио још како је, старином, племић из Горње Каменице, и то што по деди Јеленку, тако и по прадеди Видимиру, наследним селским кметовима, због чега му је увек приговарао грлати потрошач *мазуша*² објашњавајући да је прави коленовић из Каменице, али чегарске, једино општепознати песник, издавач, уредник и самозатајни књижевни критичар,

¹ Коцкарска салата, према рецепту којег нема у *Пајином кувару*, виљушком добро изгњечена перца младог црног лука с оближње пијаце преливена, за цабе, уљем и сирћетом из кафанског карафиндла.

² Популарни назив *џорког лисша*, наследника некадашњег *влаховца* и *фернеша*.

приде легитимни двојник кинеског маршала Чу Деа, дакле управо онај угледник што је седећи на завичајном каменом слогу посматрао свечану заклетву млађаних данашњих официра гарнирану поделом одличја у виду сабљи, па их опоменуо нек пазе да се неко не посече.

– Јел’ бре, кој ти је тој? – ишчуђавао се мајстор заврћући на матерњу, источну мелодију, због чега је, наиме те узречице, добио име *Јелбре*, под којим ће се и јављати у даљем збитију.

– Саг ћу ви причам како се мој Видимир утенчил – отпочео је Јелбре најаву своје саге.

– Утенчил? Шта ти па то значи? – чудило се присутни публикум. – Ти си, Јелбре, нагло пролупао!

– Знајем си ја знање како професор, иако сам само проодил покрај факултети. Тенац је онај који се утенчил. Тако га викамо кад о њег оратимо.³

– Тенац?

– Вампир, тенац, ама се не казује тако. То *е* се и чује, и не чује. Као да га прерипиш, па уседнеш на *а* као у седло.

– Е, Јелбре, ти га баш затупи...

– Тако је, и никако друкше, кад ви кажем... Што да си ми па немамо то *е* које се и чује, и не чује, ако Црногорци могу да имају њиово *цљ* и *жњ*...

– Ти опет упрска ствар, Јелбре. А у целом свету је познато да је једина српска реч, која је ушла у све речнике, *вамџир*, *вамџајер*... А ти тенац, па тенац. Ваљда о томе шта је шта боље знају они на Оксфорду и Кембриџу, па и наши професори и научници, *фулбрајџовци*, него ти и твој Јеленко... Једино да тркнеш на Студентски трг, до академика Драгослава, оног што је написао *Петџријин венац*, да те он мало подучи...

– Знам ја да на сиротињу и зец патку вади – наљути се Јелбре, а кад се у симпосион умеша и Нице звани Ниче, кандидат за слободног мислиоца, осумњичен да је мало напуко учећи Вујаклијин *Лексикон* напамет, Видимиров праунук пркосно заћута. Баш штета јер је Нице звани Ниче заподео умну расправу о занимљивим разликама између вампира и духова, поучавајући клуподерску сабраћу да су вампири бића телесна, склона да се, у року од четрдесет дана по смрти, јаве као мешине пуне болесне крви, док духови, јелда, већ по дефиницији припадају метафизичком и оностраном, илити појавама вишег реда... Нице звани Ниче је у то име од велемајстора димничарског заната захтевао да се, пре но настави приповетку, термилошки и онтолошки прецизно спрам појавног

³ Овде читалац ласно увиђа да Јелбре ништа не говори без покрића, чак као да помало натуга и латински: *oro*, *orare*, говорити, причати.

статуса прадеде Видимира одреди јер, очито, већ због самог протока времена, прадеда никако не може бити вампир него једино дух, евентуално злодух... оно што се, код Јевреја, назива *дибуком*...

Пивска флаша, хитнута димничаревом снажном руком, у тај час полете према учењаковој челенки, али је неко од сабраће вешто заустави у лету, после чега, уз много вике окончане призивањем нове туре, започеше мировни преговори. Наступајући у име међународне заједнице потрошач *мазуџа* је коначно постигао успех апелом да није ни место, ни прилика да се поново братска крв пролива, док је димничарски првак Јелбре испреговарао сагласност да прадедину позну појаву тумачи и именује како се њему ћефи пошто је Видимир, родом Горњокаменичанин а домицилно Београђанин, родоначелник свих дорђолских содација још од пре првог рата, на концу конца ипак његов, а не ма чији туђи прадеда.

Та прича овде следи у сажетом облику, записана накнадно, по сећању, руком дежурног летописца *Луде куће*, јер се зна да свако такво место мора да има барем једног, за запатак. То беше неки Ђоша, стручњак кога су напрасно, на правди бога, нове власти, све позивајући се на грађанске слободе и транспарентност рада, а додатно и буџетску консолидацију, најуриле из Службе, и то без пензије. Суштински, незванични разлог ипак је био тај што је Ђоша у *Лудој кући* знао и да омркне, и да осване, седео уз колена др Дабића, чак са њим и нешто уз гусле припевао а да му ни на крај памети није пало да би то могао да буде надасве тражени арамбаша.

II

Најпре суве повесне чињенице: прадеда Видимир, отац деда Јеленков, наречени родоначелник и доајен дорђолских содација, овлашћени краљевски снабдевач аератом хотела *Балкан* на Теразијама, загнуо је не баш на кућном прагу, али ни много даље. Кад је оно 1915. Команда града шачици трећепозиваца и жандара, на челу с мајором Гавриловићем, наредила да се Шваби што с монитора Дунавом надире од Земуна пружи одлучни отпор, Видимир је напустио свој кућерак и двориште с нешто засађеног парадајза, паприке и лука, и с обавезном вињагом на трему, смештено негде између данашње Душанове и Солунске улице на Дорђолу, и све певајући сопствену поскочицу *Радо иде Србин у крајнике*⁴ отпрашио у ров, право на обалу рајске реке.

⁴ Коју је од њега чуо и мазнуо млади надреалиста Коча Поповић, курцонски син, потоњи Титов генерал и народни херој, на крају рекреативни играч тениса на малом Калемегдану и постхумни аутор никад и ни од кога непроучених сабраних дела.

Док су се ређали напади и контранапади још и којекако. Кад Швабе, коначно, успоставише мостобран, бранитељи Београда, они претекли, живи, започеше да се повлаче ка калемегданској греди. Ту негде, отприлике у равни данашњег надвожњака, непријатељско тане згоди Видимира и он се сруши стежући у једној руци пушку, а у другој тесак који је управо био намеран да употреби кад се примакну Швабе.

Да се ово приказује на филмском платну или екрану у магновењу би му се, вероватно, указао лик његове узданице, јединца Јеленка, али Видимир напросто паде и издахну не видевши никакву крваву звезду ма колико да су командне ракете севале с аустријских монитора.

Издахну и не знајући да је јединац Јеленко мобилисан, тамо у завичају, у Књажевцу, у Тимочку дивизију, те да ће, под командом пуковника Милана Прибићевића, да штити одступницу српске војске преко Албаније, да доспе најпре на Крф, *тамо где цвееџа лимун жуџи*, а потом и у Солун, све до изгибије на Кајмакчалану, или тамо негде, како ће приповедати Јеленков јединац Ратомир до свога конца спомињући сопствени велики грех. Јер он, признавао је, због бојазни да то у новом поретку не буде лоше схваћено, никада није истражио тачно место очеве погибије, и приде што је Јеленкову *Албанску сјоменицу*, посмртно додељену, дао малолетним синовима Радославу и Србољубу да је, у игри, стуцају чекићем.

Ваљда је субверзивно мислио да је од њега довољно што му синови носе имена једног старог српског владара и оно друго загуљено националистичко које је општински ћата, све негодујући, једва унео у протокол рођених. И још, да се обезбеди, испод њега нашарао уобичајено: Смрт фашизму – слобода народу!

III

Сад доста с овом горњокаменичко-дорђолском родословном повесницом. Ред је, како је проф. Анђелија Попов, нацртавши на табли круг и ударивши у његово средиште убојито кредом тако да се њен врх обавезно одломи, одрешито поучавала стилу балаве студенте књижевности: *In medias res!*, на шта су будући одани следбеници Барта, Батаја, Бодријара, Леви-Строса, Калера и осталих перјаница светске науке опчињено трептали очима.

Чим је, дакле, захваљујући некој небеској телеграфији или телепатији прадеда Видимир сазнао да је опет почео рат, или чим су га у оностраном спокоју узнемириле гусенице старих, половних *шермана* што су доскорашњим аутопутем *Брајтсџиво-јединсџиво* загребали пут Славоније, узврдао се Видимиров дух дотад стално

настањен у костурници бранилаца Београда из 1915. одавно стиснутој у сам ћошак терасе покрај калемегданских цркава Свете Петке и Ружице. Ово пребивалиште запало му је стога што је и неколико његових костију – наиме голеница, кључњача и парченце лобање – ту било похрањено и уз молепствије благовремено вином преливено, док је оно остало трајно расуто по Дорћолу, можда чак заливено бетоном старог подвожњака или асфалтом новог шеталишта.

Прадеда Видимир је најпре извршио смотру хладног оружја којим костурница још располаже. Нашао је једну напола преломљену жандармску сабљу и презриво је одбацио. Онда је ишчепркао зарђали тесак, ко зна чији, никако онај његов. Најзад се докопао коњаничке дуге сабље у дну чије је оштрице писало да је *fabrica de Toledo*, начињена у Толеду, мада је, не без гунђања, приметио да никада није била наоштрена. Официрска сабља за параду!, хукнуо је Видимир, а онда се збунио тумачећи грб Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца уливен у месингани декоративни заштитник њеног рукохвата.

Како год било, наоружан том сабљетином Видимир се спустио на дунавску обалу меркајући шта вреба с ушћа и има ли непријатеља већ на Ратном острву. Ту је нашао старе ровове закоровљене и готово затрпане или је, служећи се свевидећим оком, назрео њихова негдашња места и распоред. Од тада, па до данас, казивао је Јелбре, незнано да ли правим именом Радослав или Србољуб, дух прадеде Видимира нема ни часа ноћног спокоја. Од када омркне, па све док, по његовој процени, не буде време да запевају петли – којих иначе нигде у близини нема – Видимир по обали копа ровове, траншеје, стрелачка места, укопава се за лежећи, клечећи и стојећи положај, ту и тамо проширује ров за митраљез с послугом једнако гунђајући како он добро зна те Швабе: многи од њих псују по нашки иако су обучени у плаве KundK мундире, шињеле, и обувени у баш добре војничке цокуле.

Чек да нагрну! Кад нисам ондак, бар ћу сад неког да изујем!, оштри се Видимир, дрчни трећепозивац, по часном праунуку заслужан, макар и у незнању, за још једну, најновију одбрану Београда. Веровали ви мени или не, поцикује Јелбре, али ја знам да је мој Видимир ђавоље 1999. године барем два *шомаховка* дочекао на коњаничку сабљу! А није искључено ни да је својим злоћудним моћима допринео и обарању *невидљивоḡ јеројлана*.

IV

Вампири, баш као ни духови, јасна ствар, немају синдикална и остала слична права.

Њихово радно време је познато, одређено једном занавек. Копа зато Видимир годинама, из ноћи у ноћ, што по обали Дунава, што по обали Саве. А по дану, гле, пристижу градитељи Београда на води. Инжењери, учене главе, чудом се чуде одакле навиру толики кртичњаџи. Гледај, неки од њих су се већ запатили и између самих трамвајских шина!

Све што радници обдан запуне и затрпају, то Видимир, по ноћи, изнова избуши и отвара. И тако стално у круг. Овоштрани и оноштрани труд, силе земаљске и вечне, сударају се и непрестано боре. Тако и треба, закључи Јелбре, кад се нико не досећа тамјана, свете водице и молитве.

ПЕТКОВ ПУТ

I

Знам много свакојаког света. Ништа необично – човек сам друштвен, склон бегу од самога себе. Ваљда је то разлог да прилично дуго трајем. Свеједно ме, при неком случајном сусрету, често мучи питање: ко је ова клипета, где смо се то и када упознали?

Још горе је са сећањима. Таман помислиш да си разне мимогреднике начисто избрисао, одбацио као изношени веш, кад однекуд поново изроне, *куц, куц*. Наспело им да макар као сенке, замућен талог на дну испијене чаше, и они још мало потрају.

II

Како сам упознао Петка Торвезировског, старином Торвезировића, пореклом доле с југа, тамо негде око Вевчана? Оматуфио, обангавио али ипак хода, и хоће му се да живи – *амо ла виџа*, што рекли Италијани – па га је, све ногу пред ногу, његов млађи побратим, димничарски првак Јелбре, једном довео и до *Луде куће*, не би ли га ту почастіо слабијом и слађом кафицом.

Горак живоџ, слаџка кафа – чангрљао је Јелбре своју увертуру. Поштује он године и разуме свачију муку, скромно је потом појаснио, а зна и да је ред наћи се старцу у невољи.

Аха, помислио сам испијајући пети *мазуџ*, ето одакле ветар дува!

И заиста није та визитација, барем по замисли димничарског првака, била изведена тек тако, од чиста срца и без икакве пословне

намере. Јер, не чекајући на питања и потпитања, брзо нас обавести Јелбре да је времешни Петко, дуб претекао од негдашњих челик-омладинаца, градитеља Новог Београда крамповима и лопатама, у недоба нашао да се тешко завади са својом кућаницом Достаном. Цаба је Петко кумио и молио, цаба опомињао *досића, Досићана*. Жена му се под старе дане онеразумила и обезобразила, па кренула да немилице троши и расипа. Сваки час довлачи неке андрамоље с бувљака, кинеске трице и кучине, много троши на сапун и наводно чудотворну помаду, пије само лековиту воду с извора у Светој Петки, а једном је супружник чак затекао како у купатилу, кришом, прождире прескупе, ране трешње!

Побеснела, оће да се подмлади, као да јој живот тек сад започиње. Е, није него!

Ту је, у казивању димничарског првака, уследила драмска пауза. Размахујући широко рукама, биће да нагласи како је инцидент с трешњама најбоље показао зашто је несрећном Петку *јукао филм*, дара превршила меру, те је некако морао да заустави тај бесомучни атак на своју скромну неимарску пензију, Јелбре, сада у улози драговољног адвоката мученикове одбране, признаде да је између супружника дошло до многих тешких речи, а богме и неких ћушки. Остало је нејасно ко је у том дуелу извукао дебљи крај, али је чињеница да се Достана, ваљда пошто је Петко начисто забравио ћемер, демонстративно и на неодређен рок отправила у родбину, чак до Прокупља.

Син и ћерка, Петкова и Достанина деца, син давно ожењен, ћерка удата, рано су прсла по свету, па од њих у овој причи нема никакве вајде. А имају они и довољно својих брига! И тако се, сладио је Јелбре, отворило неизбежно, капитално питање: ко ће сад да кува Њорвезировском, ко да га пере и, кад загусти, води лекару?

Подразумева се да би најприкладнији био сам Јелбре, пре свега од доброте срца, али и уз извесну надокнаду. Проблем је, међутим, што је Њорвезировског однекуд и негде упознао и онај замајани слободни мислилац Нице звани Ниче, и сад се и он, ни мање ни више, јавља као нелојална конкуренција. Пошто друштванце из *Људе куће* добро зна ко је ко, и какав је ко, следило је да би ваљало да преузмемо улогу неког часног трибунала и изјаснимо се, подразумевано, у прилог Јелбреове подобности.

Али има и једна додатно отежавајућа ствар, признавао је заслужни димничар. Да све буде још запетљаније Петку је навалио да се нуди и извесни комшија, некакав директор пропале фирме, тренутно безнадежно укотвљен на берзи рада.

Тај се пропалитет и мени и Петку попео већ наврх главе, јадиковао је Јелбре. Поби нас гњавећи како је ненадмашан мајстор за

ђувеч и сутлијаш, ђуфте готови прсте да полижеш, а још од мајке је научио да прави палачинке, пуслице и гурабије!

III

Док смо, ђутке и саучеснички, слушајући тираду димничарског првака сазнавали детаље ове замршене животне ситуације, Ђорвезировски је сркутао своју мукте кафу оборене главе, погледа упртог у врхове тешких, неуништивих градитељских баканци. Само је, повремено, прибирао окраћале ногавице панталона и утискивао их у своје вунене чарапе. Без тих чарапа, промрмљао је, никада није ни лети ни зими. Још пати од промрзлина које је у младости зарадио ударнички крампајући и гурајући колица. Одрадио је он своје, јашта, није та пензија њему допала тек тако, пала с неба.

Крампали су, лопатали из све снаге. Тек после су стигли шаблони, арматуре и мешалице за бетон.

– Јел то оно кад сте певали: *Друже Тишо, само ђици, радићемо и ђо кици!* – не одолех већ запекуших уз нови *мазуи*.

– И то! И то! – потврди ветеран обнове и изградње.

– И било вам је мало, па сте додавали: *Ако ђице и Јованка, радићемо без ђресџанка*. Што ли ме то подсећа на оно – ако буде плиме, доћи ће до риме... Мада, руку на срце, рима и није тако лоша, чак као да је поникла испод Окетиног шињела – умовао сам уз седму или осму чашицу.

И ту већ Јелбре схвати да је ђаво однео шалу. Дошао је у *Људу кућу* по братску подршку – не би ли се ветеран у невољи пресалдумио да га прихвати као редовну кућну испомоћ и повери му кључеве стана, као и приступ свом пензионерском буђелару. Никаквом подбрцкивању ту нема места, иначе маст оде у пропаст! Сада је Ђорвезировски на потезу.

– *Ту би ор ноџ ђу би* – декламовао сам баш као да читам мисли димничарском прваку.

Уосталом, и нису то биле неке нарочите мисли.

– Ајде, идемо ми! – пожури Јелбре маторца, свој потенцијални мирнодопски плен.

– Ајде, мани соц... Доцедио си ту кафу!

IV

Умировљени трудбеник Петко, забатаљен у свом пензионерском станчићу на десетом спрату новобеоградске бетонске куле баш као да је насукан на неком од бога пустом острву, чинило се да је ипак на добром путу да коначно нађе свог добротворца и спа-

сиоца – Робинзона. У једној од наредних визитација *Лудој кући*, али сада без Петка, предузимљиви Јелбре нам је, наиме, ставио до знања како је с успехом елиминисао нелојалну конкуренцију у обличју комшије-кулинара, а поготову слободног мислиоца Нице званог Ниче:

– Кој бре, тај! Па он не уме ни јајце да си испржи!

Једина још отежавајућа околност на путу ка пуном успеху започете заједничке авантуре било је то што је матори Петко све убрзаније и очигледније лапио. Пође у нужник, гунђао је Јелбре, а нађем га у кухињици, крај судопере. *Турим га у кревети, да спије*, а ето га пред вратима. Пошао човек негде, приоћала му се шетња.

Морао сам малко да применим и *васијшине мере*, жалио се Јелбре:

– Вржем га за ногу од столицу, или од кревет, па да видим где ће да стигне! А кад га припитам куд је навро, он се досећа да има татка и матер... Као, пошо у ти његови Вевчани... Матор човек, алис дете!

– А некад ме баш прецепи. Скочи тако из сан и почне да ломоти о тој његово село. Као, има тамо много извори, више од дваес, све кладенац до кладенац. Тече из њи бистра вода кано суза, на све стране цуркају потоци, а над сваки кладенац народ подигао по капелицу, као неки завет. И онда тражи си штап и капу, оће да иде там... Да бидне неки пустиник, чувар од горски извори...

V

Онај улични мудросер који се потрудио да на бетонском зиду нашара графит, поруку да се *Добрим људима догађају лоше ствари*, из чега произилази да је добро резервисано за лоше људе, изгледа да је заиста био у праву. Најпре је добродушни Јелбре престао да спомиње свог штићеника, а на свако питање о његовој судбини само је одмахивао руком и мрнчао себи нешто у браду.

Иако у таблоидима опседнутим загонетним убиствима, тучама фудбалских навијача и неподопштинама звезда ријалитија није објављено ни словце о ишчезнућу старог трудбеника, некако се у *Лудој кући* усталило сазнање да је Петко Ђорвезировски једноставно и неповратно нестало. Не само да га више нико није спомињао ни тражио, питао се где ли је сад, патио за њим. Ишчилио је као да га никада није ни било, као да је некакав ђавољи сунђер начисто избрисао његову спечену појаву.

Петков станчић на десетом спрату бетонске куле, кажу проверени, неслужбени комшијски извори, добио је новог станара. Уселио се у њега бели маг звани *Свевидећи*, ставио име с доцрта-

ним избуљеним оком на врата и отпочео ту да ординира. Прави наталне карте, тумачи хороскопе, справља мелеме. Муштерије навалиле – мове на мед.

Једино је слободни мислилац Нице звани Ниче, поново у жестокој завади с димничарским прваком мека срца, говорио како је за тај неславни исход једног мученичког житија одговоран управо Јелбре. Ко зна шта је тај Јелбре замутио, са киме је и какве све комбинације понаправљао!

И, као крунски аргумент, завршни ударац у слову своје оптужнице, Нице звани Ниче је тврдио како је једном приликом лично уочио Торвезировског у Крњачи, у избегличком кампу, међу самим Сиријцима и Авганистанцима. Седи, по њему, Петко на неком ћилимчету као дервиш, сав забрадатио и окосматио, не говори нити ромори. Биће да више ниједан језик не разуме, нити зна. Само некако, као да је прогутао метроном, ритмично клима главом. Избеглице га повремено хране и поје, и нико га не дира, баш као да је некакав свети човек.

Видео га је једном, и то уживо, а не на телевизији, али је тада имао неког прешног посла, па није могао да поближе *испитажи ствар*. Када је други пут, наменски, запуцао у Крњачу, онемелог старца који седи и поваздан се клати више нигде није било. Распитивао се за њега, припитивао волонтере, али су сви само одмахивали главом. Ко зна, умовао је наш извештач, можда су му се сажалили они силни Сиријци и Авганистанци што се ту непрестано смењују и повели га са собом, ка мађарској граници, и даље – у неки наводно бољи свет.